

 Kommentti

Intellektuaalisten tyylien filosofia, sosiologiaa ja historiaa

Artikkelini teoreettisesta tutkimuksesta joukkoviestintätieteen intellektuaalisena tyylinä (Malmberg 2014) ilmestyi numerossa 2/2014 lehden toimituksen pyytämän neljän kommentin kera. Tarkoitukseni oli vastata palautteeseen tuoreeltaan, mutta erinäisistä syistä tämä jäi vain suunnitelmaksi. Siksi minua ilahdutti se, että Simo Pieniniemi (2014) jatkoi keskustelua lehden edellisessä numerossa, varsinkin kun hän siirsi väittelyn painopistettä tieteenfilosofiaan. Näin minun on helpompaa jatkaa samassa suunnassa ja täydentää artikkelini sanomaa myös eräillä sosiologisilla ja historiallisilla näkökohdilla.

Tärkein seikka, jonka artikkelistani haluan palauttaa mieliin ennen uusiin asioihin siirtymistä, koskee teoreettisen tutkimuksen käsitettä ja sitä, missä merkityksessä siitä artikkelissani puhun. Erotan näet kaksi teoreettisen tutkimuksen tyyppiä (Malmberg 2014, 62). Toisessa teoreettinen tutkimus on yksi empiirisen tutkimuksen osa tai vaihe. Näin esimerkiksi tavanomainen yhteiskuntatieteellinen artikkeli on rakennettu niin, että siinä on oma paikkansa sekä empiiriselle että teoreettiselle osiolla (tästä enemmän jäljempänä). Toinen teoreettisen tutkimuksen tyyppi on se, jossa tutkimus ei sisällä tutkijan itse kokoamaa empiiristä aineistoa, vaan asioita käsitellään niin sanotusti puhtaan teoreettisesti. Tällainen teoreettinen tiede on erityisesti filosofia. Sen lisäksi kuitenkin myös empiirisillä tieteenaloilla, kuten fysiikassa tai sosiologiassa, tutkimusta voi harjoittaa teoreettisesti eli kokoamatta uutta havaintoaineistoa. Tunnettuina esimerkkeinäni olivat Albert Einstein fysiikassa ja Talcott Parsons sosiologiassa. Itse artikkelissani halusin osoittaa, miltä teoreettista fysiikkaa ja teoreettista sosiologiaa vastaava teoreettinen joukkoviestintä- ja mediatiede käytännössä näyttää.

Teoreettisen tutkimuksen kaksi tyyppiä muistuttavat menettelytavoiltaan toisiaan, mutta muuten niiden ero on tieto-opillinen tai metodologinen. Edellisessä tyypissä teoreettinen tutkimus on väline, jolla empiiristä havaintoaineistoa käsitellään. Jälkimmäisessä se on niin sanoakseni päämäärä sinänsä tai sen tehtävät vaihtelevat sen mukaan, minkälaisesta teoreettisen tutkimuksen lajista on kyse. Edellisessä tyypissä teoreettinen tutkimus on pääasiassa teorianmuodostusta, kun taas jälkimmäisessä se on yleisnimitys sille, miten tutkimus ylipäätään suoritetaan. Näin teoreettinen tutkimus ja teorianmuodostus ovat suunnilleen samanmerkityksisiä ensimmäisessä tyypissä, mutta eivät toisessa. Tämän suhteen lähempi tieto-opillinen erittely on kuitenkin jätettävä johonkin toiseen yhteyteen.

Keskityn seuraavassa lähinnä kahteen keskustelua herättäneeseen asiaan. Toinen niistä on filosofinen kysymys, joka koskee empirian ja teorian erottelua. Kuten Pieniemi (2014) tuo kirjoituksessaan esiin, tätä erottelua ei voi niin vain häivyttää, vaikka monet käydyssä keskustelussa sitä haluavatkin. Joka tapauksessa empirismin tietoteoria nojaa siihen, että empiiriset ja teoreettiset väitteet pitää voida erottaa toisistaan, jotta tiede ei vajoa spekulatioksi. Käsittelen tätä kysymystä erityisesti erittelemällä nykyisen laadullisen tutkimuksen empirististä perustelua. Tämä vie samalla tarkastelun induktion kysymykseen, jota Pieniemi tarkastelee laajasti.

Toinen keskustelusta nouseva kysymys on luonteeltaan sosiologinen. Siinä on kyse niistä yhteiskunnallisista ja akateemisista voimista, jotka säätelevät intellektuaalisten tyylien esiintymistä. Mahdollisuudet harjoittaa empiiristä ja teoreettista mediatutkimusta eivät käytännössä ole samat. Tämä ilmenee monilla tavoilla, joista artikkelissani nostin esiin yhden puhuvan esimerkin: alan metodikirjat eivät edes kerro teoreettisesta tutkimuksesta. Annan artikkelissani tästä esimerkin anglosaksisen kulttuurin- ja mediatutkimuksen alalta (Stokes 2003). Ilmiö ei kuitenkaan rajoitu vain englanninkieliselle kielialueelle. Saman puutteen voi tavata myös vaikkapa Heinz Pürerin laajassa saksankielisessä tiedotusopin käsikirjassa (Pürer ym. 2014, 531–602). Näin uusille opiskelija- ja tutkijapolville tarjotaan riisuttu kuva oman tieteenalansa kirjosta. On sanomattakin selvää, että tämä on yksi tapa manipuloida alan yleistä mielipidettä. Sitä voidaan, jos niin halutaan, kutsua myös alalla käydyksi ideologiseksi taisteluksi tai kamppailuksi määrittelyvallasta.

Teoreettinen tutkimus metodologisena ongelmana

Tutkimuksen jakaminen teoreettiseen ja empiiriseen tyyppiin on vain yksi tapa luonnehtia olemassa olevaa kirjoa. Yhtä hyvin voitaisiin puhua esimerkiksi perustutkimuksesta ja soveltavasta tutkimuksesta, analyttisestä ja synteettisestä tutkimuksesta tai abstraktista ja konkreettisesta tutkimuksesta. Johan Galtung (1981) on puolestaan erotellut ihmistieteiden intellektuaalisia tyyliä kulttuuripiireittäin. Hän on erottanut saksilaisen, teutonisen, gallialaisen ja nipponilaisen tavan tehdä tiedettä. Vastavaan luokituksen esitti aikanaan Pierre Duhem (1906, 85–167), joka erotti kaksi tapaa harjoittaa matemaattista fysiikkaa, pääedustajinaan ranskalainen ja englantilainen menettelytapa. Keskeisen kysymyksen muodostaakin se, miten kuvata riittävän monipuolisesti ja syvällisesti tutkimuksenteon eri mahdollisuuksia. Tämä edellyttää metodologista ja tieteenfilosofista tutkimusotetta.

Nopea tapa päästä suoraan asiaan on ottaa lähtökohdaksi se, mitä yhteiskuntatieteissä voi pitää tieteellisen artikkelin perusrakenteena tai dispositiona niin kutsutuissa kansainvälisissä aikakauslehdissä (Ojala ja Saikkonen [2014, 91] käsittelevät lyhyesti samaa aihetta). Tämä rakenne perustuu pääosin angloamerikkalaisiin normeihin eli anglosaksiseen intellektuaaliseen tyyliin. Sen mukaan tieteellinen artikkeli jakautuu viiteen osaan. Ensimmäisessä osassa esitellään ongelma ja toisessa osassa tarvittavat käsittevälineet. Kolmannessa kuvataan empiiriset tulokset ja neljännessä keskus-

tellaan niistä. Lopuksi tarkastellaan, mitä seurauksia tuloksilla on kyseisen aihealueen tutkimuksen kannalta. Tämä rakenne oli vakiintumassa yhdysvaltalaisessa sosiologiassa 1960-luvulla, koska Merton (1967, 14) katsoo sen tapahtuneen vasta hiljattain. Vastaava käsitys tuntuu olevan myös Alasuutarin (2014, esim. 81) mielessä, kun hän tekee eron tieteellisen artikkelin ja esseen välillä. Essee on hänen mukaansa nimitys akateemiselle tai puoliakateemiselle kirjoitukselle, joka ei noudata mainittua esitystapaa eikä siksi edusta tiedettä samassa merkityksessä kuin artikkeli. Rivien välistä Alasuutari (mts., 87) antaa ymmärtää, että esseeet voivat olla ”pelkkää filosofointia”.

Yhteiskuntatieteellisen standardiartikkelin avulla voi tuoda esiin kolme seikkaa. Ensinnäkin artikkelin rakenne perustuu siihen, että kyseessä on empiirinen tutkimus. Havaintoaineiston kuvaus muodostaa kirjoituksen ytimen, jolle on myös varattu keskeinen paikka. Alku- ja loppuosa ovat vain eräänlaisia tukirakenteita ja pääasian omaksumista helpottavia lukuohjeita. Toiseksi artikkelin rakenne tuo esiin sen, mikä on teoreettisen tutkimuksen paikka empiirisessä työssä. Artikkelin varsinaisia teoreettisia osia ovat aiheen esittely, tutkimuksessa käytettyjen käsitteiden selventäminen ja lopun pohdintaosa, jossa arvioidaan saatujen tulosten merkitystä. Luonnollisesti myös keskusteluun empiirisistä tuloksista tulee väistämättä mukaan teoreettinen tarkasteluote. Tästä puhuin (Malmberg 2014, 62) viittaamalla Veikko Pietilän (2000) kuvaukseen siitä, miten pulmallista empiiristen tulosten tulkinta voi olla (ks. myös Lazarsfeld 1955).

Yhteiskuntatieteellinen standardiartikkeli voi, kolmanneksi, valaista myös kysymystä siitä, mitä empirisillä tieto-opillisena kantana tarkoitetaan. Empirismi ei tarkoita sitä, ettei tutkija joutuisi tekemään teoreettisia päätöksiä aineistoaan käsitellessään (vrt. Alasuutari 2014, 82). Teoreettiset operaatiot ovat väistämättömiä, mutta niillä on vain apurakennelman merkitys. Teoreettiset askeleet ovat näin aina pelkäämistään havaintojen tiivistystä, jonka merkitys nojaa havaintoaineistoon ja vain siihen. Kun arvioidaan tutkimustulosten pätevyyttä, ratkaisevia ovat väitteet, jotka saavat suoraa tukea havaintoaineistosta. Muu sortuu ”pelkäksi filosofoinniksi”, kuten Alasuutari (mts., 87) siis empiristisen tieteenfilosofian hengessä tällaisia havaintoaineiston ylittäviä tiedollisia aineksia kutsuu.

On tosin yksi empirismin muoto, deskriptivismi, jossa havaintotulosten esittely on perustuttava yksinomaan aistihavaintojen kuvaukseen. Muunlainen kielenkäyttö on kielletty. Deskriptivismiä edustaa esimerkiksi sensualismi tieto-opillisena kantana. Tämän käsityksen yhdistin (Malmberg 2014, 61) tutkimustulosten ”raportointiin”, joka sana on minua aina oudoksuttanut (vrt. esim. Hirsjärvi ym. 1986). Yhdistän sanan käytön englannin kieleen, vaikka suomessa kirjoitusasu onkin saatu ranskasta (*rapport*). Uutistoimittaja (*reporter*) on henkilö, jonka tehtävänä on raportoida eli kuvata vain havaintoja vastaamalla kuka-, koska-, missä- ja miten-tyyppisiin kysymyksiin. Laatiesaan tutkimusraporttia (*research report*) tieteentekijä tämän näkemyksen mukaan siis menettelee uutistoimittajan tavoin. Myönnän, että väite on pelkistetty, mutta se tuo esiin taustalla olevan empiristisen oletuksen tiedon luonteesta. Tämä on vastaukseni kommentaattoreilleni (Alasuutari 2014, 82; Töyry 2014, 96), jotka ovat osin syystäkin ihmetelleet sananvalintaani.

Jako empiiriseen ja teoreettiseen tutkimukseen tehdään siis empiirisen tutkimuksen sisällä. Itse asiassa ero empiirisen ja teoreettisen tiedon välillä on tärkeä juuri sellaisessa tiedekäsityksessä, johon yhteiskuntatieteellisen standardiartikkelin rakenne nojaa. Viisiosainen rakennehan lähtee havaintotiedon keskeisyydestä eli siitä, että tutkimustuloksia esitettäessä osataan erottaa empiiriset ja teoreettiset väitteet toisistaan. Empiirisestä sosiaalitutkimuksesta juontuu myös kielenkäyttö, jonka mukaan empiirinen tutkija toimii kentällä (engl. *field*) ja teoreettinen nojatuolissa (*armchair*).

Jako empiiriseen tutkimukseen ja teoreettiseen tutkimukseen ei siten ole niin kiistanalainen kuin miltä se käydyssä keskustelussa näyttää. Kiistanalaista on puolestaan se, onko teoreettisella tutkimuksella itsenäistä asemaa eli voiko olla tutkimusta, joka ei lähde empiirisen havaintoaineiston keruusta. Kommentaattorini katsovat, että kah-tiajako empiirisen ja teoreettisen tiedon välillä on kestävä. Tämän näkemyksen Pieniniemi (2014) torjuu. Kanta ei myöskään vastaa yleistä käytäntöä sellaisilla tie-teenaloilla kuin fysiikka (Duhem 1906, erit. 5–24), kielitiede (Lyons 1971), oikeustiede (Aarnio 1976) ja sosiologia (Ritzer 1992). Niissä teoreettisella tutkimuksella on vakiin-tunut paikkansa. Siksi onkin syytä katsoa hieman tarkemmin, mistä empirismi on tul-lut nykyiseen metodologiseen ajatteluun. Tarkastelen tässä nykyisen laadullisen tutki-muksen historiallista sosiologiaa ja filosofiaa hieman laajemmasta näkökulmasta kuin Alasuutari (2014, 82–85).

Nykyään laadullisella tutkimuksella tarkoitetaan määrämuotoista empiiristä sosi-aalitutkimusta, ei laadullista tutkimusta yleensä. Laadullista tutkimusta edustavat esi-merkiksi filosofia, oikeustiede ja taiteentutkimus, joissa kaikissa kvantifioiva tutkimus-ote on harvinainen, joskaan ei täysin poikkeuksellinen (esim. matemaattinen logiikka filosofiasa tai tilastollinen tyylitutkimus kirjallisuustieteessä). Vielä 1950-luvulla laadullisesta tutkimuksesta yhteiskuntatieteissä puhuttiinkin tässä yleisessä merki-tyksessä. Tästä voi vakuuttua, kun tutustuu Allen H. Bartonin ja Paul F. Lazarsfeldin (1955) yleisesityksen yhteiskuntatieteellisestä laadullisesta analyysistä. Siinä – aivan oikein – myös Frankfurtin koulukunta edustaa laadullista tutkimusta. Toki Frankfurtin yliopiston sosiaalitutkimuksen laitoksessa (*Institut für Sozialforschung*) on tehty myös määrällistä sosiaalitutkimusta, mutta kaikki sen nimekkäät edustajat ovat olleet laadullisia tutkijoita. Nykyään heitä ei kuitenkaan lueta tähän ryhmään. Syy on siinä, että laadullisen tutkimuksen käsite on saanut suppean sisällön. Kyse on yhteiskuntatietei-den ”amerikkalaistumisesta”.

Laadullinen tutkimus nykymerkityksessä on paljossa velkaa yhdysvaltalaisen yhteiskuntatieteen kehitykselle, jonka keskeisenä vaikutustekijänä on ollut etnologia ja antropologia (Dahrendorf 1963, 132–136). Antropologia korotti 1800-luvulla kenttä-työn sosiaalitutkimuksen varsinaiseksi tehtäväksi, niin että vasta kenttätöitä tehnyt tutkija osoitti olevansa todellinen tieteenharjoittaja. Popper (1962, 236) luonnehti-kin aikanaan sosiologiaa pitkälle kehittyneen teollisen yhteiskunnan antropologiaksi. Nykyistä mediatutkimustakin voi samassa hengessä paljolti pitää kehittyneen moder-nin yhteiskunnan uutena kansatieteenä, jonka tehtävänä on kuvata ihmisten media-käyttäytymistä samalla tapaa kuin vanha kansatiede kuvasi maatalousyhteiskunnan tapoja. Tämä myös selittää, miksi amerikkalaisessa sosiologiassa teorian ja empirian

suhde on pitkään säilynyt ongelmana, joka on ratkaistu empirian eduksi: vain empiirinen tutkimus on ”varsinaista” tiedettä, puhdas teoreettinen työ taas jotain harvojen luksusta (Dahrendorf 1963, 143).

Amerikkalaisen sosiologian historia näkyy edelleen eräässä laadullisen tutkimuksen keskeisessä piirteessä. Tarkoitin sitä, mitä C. Wright Mills (1959, esim. 50) jo 1950-luvulla kutsui metodiseksi estoisuudeksi: tutkijan kiinnostuksen kohdistumista määrää tutkimusmenetelmä, ei tutkimusongelma. Koko laadullisen tutkimuksen idea perustuu nykyään siihen, että sosiaalitutkimukselle antaa suuntaa jokin tietty metodinen lähestymistapa – ei ongelma eikä teoria. Näin opinnäytteiden tekijät meilläkin kysyvät toisiltaan, mikä on metodisi ja, koska on kyse laadullisesta empiirisestä tutkimuksesta, mikä on aineistosi. Toisin sanoen tutkimusaiheet valitaan metodin perusteella eikä päinvastoin (vrt. Pieniniemi 2014, 85). Laadullinen menetelmä puolestaan määrää, että tutkimus lähtee liikkeelle havaintoaineistoista ja niiden tietynlaisesta eikvantifioivasta käsittelystä. Kaikki muu kuin kenttätyö ja sen analyysi on toissijaista.

Artikkelini (Malmberg 2014) tarkoituksena oli herättää keskustelua empiirisen tutkimuksen hegemoniasta, joka on joukkoviestintä- ja mediatieteessä jatkunut ainakin neljännesvuosisadan verran.¹ Tätä tavoitetta voi pitää kriittisenä: kyse on vastavoiman organisoinnista. Keskustelun herättämisellä voi nähdä myös myönteisemmän merkityksen. Kuten Galtung (1981, 817–818) toteaa, tietyn intellektuaalisen tyylin edustajien on usein vaikea tunnistaa oman tyylinsä erityisyyttä. Tämä on inhimillisesti katsoen ymmärrettävää. Goethe sanoi jotakuinkin niin, että vasta kun osaa vierasta kieltä, ymmärtää omaansa. Empiirisen mediatutkimuksen harjoittajien itseymmärrystä voiakin yrittää syventää tutustuttamalla heitä alan tieteenfilosofisiin ja metodologisiin perusteisiin. Yksi tällainen peruskysymys koskee sitä, miten joukkoviestintätieteellisen tutkimuksen eri vaihtoehtoja tulisi kuvata. Tätä varten otin artikkelissani käyttöön Gerd Buchdahlilta omaksumani intellektuaalisen tyylin käsitteen. Yritän seuraavassa syventää ja laajentaa käsitteen kuvausvoimaa (vrt. myös Malmberg 1984, jossa esitän toisenlaisen käsitteistön tutkimustyylien hajonnan kuvaamiseksi).

Buchdahl (1993 [1983]) erottaa kolme perusmetodologiaa tai -ongelmaa, joiden ratkaisusta intellektuaalinen tyyli riippuu. Nämä ovat empirismi, rationalismi ja systemismi. Francesco Casetti (1990), jolta olen viitteen saanut, on soveltanut Buchdahlin erotteluja ylivertaisella tavalla ja kuvannut näin toisen maailmansodan jälkeisen elokuvateorian vaihtoehtoja.² Lähdän Buchholdin tyypittelystä, mutta muotoilen sen seuraavassa hieman toisin. Tähän on antanut aihetta paitsi Casettin elokuvateorioiden luokittelu myös Pierre Duhemin (1906) kuvaus fysiikan teoriatyypeistä.

Kansallisista tieteen tyyleistä erotan englantilaisen empirismin, ranskalaisen rationalismin ja saksalaisen idealismin. Tämä jako on toki yksinkertaistus, ellei peräti stereotypia. Kuten Duhem (emt., 138) huomauttaa, kansalliset tyylit voivat siirtyä maasta toiseen. Näin niiden vaikutus ei rajoitu vain yhteen kulttuuripiiriin. Kansallisessa tyylissä on pikemmin kyse tietyistä historiallisesta perinteestä ja toistuvasta syvärakenteesta, joka luonnehtii kunkin kulttuurialueen spontaania ajattelutapaa.

Englantilainen intellektuaalinen tyyli korostaa empiiristä tietoa ja tosiseikkoja sekä teorioiden konkreettisuutta ja käytännöllisyyttä. Empiirinen tieto ilmaistaan siinä

mielellään numeroin ja teorioiden muodostukseen käytetään malleja. Tyylin metodisena perustana on induktio, jonka teoreetikkoja ovat olleet Bacon ja Mill.

Ranskalainen rationalismi puolestaan panee painoa ajattelun selkeydelle ja loogisuudelle sekä teorioiden johdonmukaisuudelle ja abstraktiudelle. Tieteen paradigma on ajattelujärjestelmä, jossa harvoista premiseistä johdetaan muut periaatteet. Tyylin perustana on deduktio, mikä selittää sen, miksi matematiikalla on siinä merkittävä asema. Tämä näkyy pitkässä linjassa Descartes'ista Lacaniin.³

Saksalainen idealismi korostaa empiirisen tiedon ja rationaalisuusperiaatteiden transsendentaalisia ehtoja. Sillä, että me voimme tehdä havaintoja ja käyttää logiikkaa, on perusteensa joissakin metafysisissä tai viimeisissä periaatteissa. Kantin mukaan ne sijaitsevat järjen ideoissa ja Hegelin mukaan hengen muodoissa. Tyylin metodina on dialektiikka, abstraktista konkreettiseen nouseminen tai vastakohtien syntetisointi. Hegelin pääteokset ovat metodin filosofinen esitys, jonka annista empiirisille tieteille on keskusteltu kohta parisataa vuotta.

Näin voidaan lyhyesti luonnostella kolme ideaalityyppistä intellektuaalista tyyliä, jotka ovat olleet esillä joukkoviestintätieteenkin kehityksen eri vaiheissa. Empiristisessä perinteessä keskeisen kysymyksen muodostaa havaintojenteko, mikä edellyttää kykyä erottaa empiiriset ja teoreettiset ainekset toisistaan. Tämä on se tyyppi, jota muun muassa *mass communication research* ja laadullinen tutkimus mediatieteessä edustavat. Rationalismissa paino siirtyy havainnoista havainto- ja muun tiedon systemoinnin periaatteisiin. Tällöin keskeisessä roolissa ovat loogiset suhteet ja niiden käyttö havaintoaineiston ja muun tiedon järjestämisessä. Tämä on se tyyppi, jonka strukturalismi teki mediatutkimuksessa tunnetuksi 1970-luvulla. Siinä keskeisiä olivat sellaiset loogiset dikotomiat kuin merkitsijä–merkitty ja syntagma–paradigma, joilla medioita eriteltiin. Saksalaisessa idealismissa näkökulma avautuu puolestaan ontologiseen syvyyssuuntaan, joka antaa tiedolle sen kokonaisluonteen ja mielekkyyden. Näin keskeiseksi muodostuu ilmiön ja olemuksen suhde tai dialektiikka, koska suhdetta ei oleteta staattiseksi vaan dynaamiseksi. Vasta kun olemme saaneet tietoa olemuksesta, tyydytty tiedonhalumme. Tätä tyyppiä ovat mediatutkimuksessa edustaneet niin henkityhteöllinen sanomalehtitiede kuin länsimarxismien useat vaihtoehdot, erityisesti Frankfurtin koulukunta ja fenomenologinen marxismi.

Kolmen tutun tyylin esittely on tässä yhteydessä perusteltua varsinkin siksi, että sen avulla voidaan havainnollistaa käsiteltävää kysymystä teoreettisesta tutkimuksesta. Kysymys ei näet ole samalla tavalla keskeinen kaikissa tyypeissä. Tämän näkee, jos yrittää tiivistää kunkin tyylin keskeisen jakolinjan tai jännitteen. Vain empirismissä on ensisijaista tehdä ero empiirisen ja teoreettisen tiedon välillä. Muutenhan ajaututaan spekulatioon tai metafysiikkaan. Rationalismissa taas tätä tärkeämpi on kysymys loogisen ja epäloogisen (tai vain löyhästi loogisen) tiedon suhteesta. Olipa tietojärjestelmän premissit saatu mitä tietä tahansa, itse tiedon on tyydytettävä meidän loogisen yhdenmukaisuuden vaatimustamme. Idealismissa empiirisen ja teoreettisen sekä loogisen ja epäloogisen tiedon välisen rajalinjan korvaa abstraktin ja konkreettisen ero siinä merkityksessä, joka näillä käsitteillä on hegeliläis-dialektisessa perinteessä. Abstrakti tieto, oli se sitten empiiristä tai teoreettista, on

epäolennaista, koska se ei pysty esittämään asioiden välisiä sisäisiä yhteyksiä vaan jää niiden pintaan. Konkreettinen tieto on taas olemustietoa, joka pystyy selittämään ilmiömaailmaa.

Mediatutkimuksen intellektuaaliset tyylit vaihtelevat sen mukaan, mitä edellisistä kriteereistä painotetaan ja missä määrin muut kriteerit otetaan huomioon. On myös mahdollista yrittää tehdä oikeutta niille kaikille. Tämä ratkaisu ei tosin ole ollut yhtä suosittu kuin jonkin vaihtoehdon korostus, minkä osoittaa empirismin paluu media-tutkimuksen valtavirraksi 1980-luvulta lähtien, lyhyen välivaiheen jälkeen.

Laadullinen tutkimus ja induktivismi

Vastineessaan kommentaattoreilleni Pieniniemi (2014) käsittelee systemaattisella tavalla laadullisen tutkimuksen loogista perustaa, induktiota. Tämä on tervetullut näkökulman laajennus, koska näin tulee mukaan myös kysymys empiirisen tiedon varmuudesta ja niistä teoreettisista periaatteista, joilla havaintotietoa käsitellään. Samalla voidaan tarkastella uudesta näkökulmasta teoreettista tutkimusta niin empiirisen tutkimuksen osana kuin itsenäisenä menettelytapana. Käsittelen näitä kahta kysymystä tarkastelemalla ensin niin sanotun *grounded theoryn* metodologiaa (1) ja sitten Popperin induktivismiin kohdistamaa kritiikkiä, jota Pieniniemi käy laajalti läpi (2).

(1) Yhtenä laadullisen empiirisen sosiaalitutkimuksen varhaisena esityksenä on Barney G. Glaserin ja Anselm L. Straussin *The Discovery of Grounded Theory* (1967), johon Alasuutari (2014, 84) viittaa suoraan ja Kurvinen (2014, 105) epäsuorasti. Teos on tutkimusperinteessään yleisesti tunnettu (Dey 2004, 80–81) ja sopii siten tarkemman erittelyn kohteeksi tässä yhteydessä. Työssä ilmenevää metodikäsitystä ei voi näet pitää marginaalisena. Pikemminkin se on paradigmaattinen. Käsittelen sitä seuraavassa yhtenä tulkintana laadullisen tutkimuksen logiikasta. (Teosta on esitellyt suomalaisessa mediatutkimuksessa aikaisemmin ainakin Inka Moring [1998].)

Glaserin ja Straussin (1967) teoksen taustana on yhdysvaltalaisen sosiologian 1900-luvun kehitys, jossa on erotettavissa kaksi tekijöiden kannalta keskeistä vaihetta. Toisen muodostaa vuosisadan alkupuolen laadullinen empiirinen tutkimus, joka yhdistyy muun muassa ns. Chicagon koulukuntaan. Toisena vaiheena on teorianmuodostukseen suuntautunut määrällinen tutkimus, jonka kärkenä oli työpari Paul F. Lazarsfeld ja Robert K. Merton. Jälkimmäisen arvostelu alkoi saada vastakaikua 1950-luvun kuluessa, ja seuraavalla vuosikymmenellä se levisi maailmalle positivismikritiikin nimellä. Glaser ja Strauss yhtyivät tähän kritiikkiin, mutta omintakeisella tavalla. He näet yrittävät eräänlaista synteisiä vuosisadan alun laadullisesta ja vuosisadan puolivälin määrällisestä sosiologiasta. Näin syntynyt käsitys laadullisesta tutkimuksesta pyrkii yhdistämään antropologis-etnografiselle perinteelle ominaisen herkkyyden ja tilastollis-teoreettiselle tutkimukselle ominaisen systemaattisuuden. Tämä tapahtuu kehittämällä induktiota teorianmuodostuksen menetelmänä.

Glaserin ja Straussin kirja ei ole varsinainen metodiopas eikä metodologinen työ, vaan esitys induktiivisen laadullisen tutkimuksen yleisperiaatteista sosiaalitieteissä.

Metodiopas antaisi lukijalla tarkkoja ohjeita siitä, miten laadullista tutkimusta on suoritettava, ja metodologinen työ perustelisi käytettyjen menetelmien loogis-filosofisia ratkaisuja. Kumpiakin aineksia työssä on, mutta niukasti. Metodista tekijät sanovat sen verran, että laadullisessa tutkimuksessa on käytettävä laajaa aineistoa, jota vertailun muodostetaan sitä kuvaavia ydinkategorioita. Ydinkategoriat puolestaan on saatu kokoon, kun lisäaineisto ei enää tuo esiin uusia piirteitä (ns. saturaation tai kyllästymisen periaate). Tämän jälkeen tutkijan on muodostettava kohteesta mielellään ensin sisällöllinen ja sitten muodollinen teoria. Metodologista pohdintaa on puolestaan sen verran, että tekijät arvostelevat loogis-deduktiivista tiedekäsitystä jäykkyydestä. Jos tutkimus lähtee hypoteesin muodostuksesta, hypoteesi on omiaan sulkemaan tutkijan silmät todellisuuden rikkaudelta. Näin induktiota ei tule yhdistää hypoteettis-deduktiiviseen tiedekäsitykseen, vaan se tulee nähdä tästä riippumattomana tapana kerätä havaintoja todellisuudesta. Induktio onkin Glaserille ja Straussille enemmän heuristiikan kuin logiikan asia. Tähän liittyy se, että tekijät ottavat etäisyyttä induktion teorian valtavirtaan.

Induktiota pidettiin 1600-luvulta, Francis Baconin ajoista, lähtien luonnon salaisuuksien ratkaisemisen kuninkaantienä. Tähän vaikuttivat myös uuden luonnontieteen edistysaskeleet. (Tätä taustaa valaisee Pieniniemi 2014, 78–80.) 1800-luvulla induktion logiikkaa tutkittiin systemaattisesti, ja tunnetuimpana esimerkkinä on John Stuart Millin (1978 [1843]) työ. Millille, kuten yleensä muillekin induktion teoreetikoille, induktio on kausaalisuhteiden osoittamisen väline. Millin aikanaan sosiologian metodikirjoihinkin (Eskola 1962, 125–135) sisältyneiden induktiosääntöjen tehtävänä oli näin kehittää deduktiivista logiikkaa vastaavaa induktiivista logiikkaa, jota noudattamalla tiede voisi luoda kiistattomia päätelmiä todellisuuden empiirisistä ja teoreettisista lainalaisuuksista (niiden erosta ks. Ruzavin 1980, 79–81). Glaser ja Strauss hylkäävät tämän näkemyksen, jossa induktio on todistamisen väline. He pitävät induktiota logiikan sijaan enemmän heuristiikkana. Toisin sanoen laadullisen tutkimuksen logiikalle ei ole annettavissa selkeitä sääntöjä, ainoastaan yleisluontoisia suuntaviivoja. Viime kädessä tutkijan herkkyyks, mielikuvitus ja oivalluskyky (vrt. esim. Glaser & Strauss 1967, 209) korvaavat laadullisessa tutkimuksessa tiukat metodisäännöt.

Todistamisen tai teorioiden oikeuttamisen sijaan Glaser ja Strauss kehittävätkin induktiota keinona synnyttää uusia teorioita. Näin on ymmärrettävissä tekijöiden tavoitettaan luonnehtiva ilmaisu *grounded theory*. Kyse on empirismin periaatteesta. Sen mukaan *grounded theory* perustuu havaintotiedolle, joka säilyy tutkimuksen ehdottomana perustana ja avaa tutkijalle tien todellisuuteen. *Grounded theory* onkin vastakkainen *grand theorylle*, jolla tekijät tarkoittavat spekulatiivista yhteiskuntatutkimusta. Heidän esimerkkinään on Merton, joka antaa ymmärtää, että ”teorian voi kätevästi synnyttää spekulatiolla tai muotoilemalla uudelleen toisten spekulatioita” (Glaser & Strauss 1967, 261).

Puhe spekulatiosta kielteisessä merkityksessä on tietysti tuttua positivistisesta tieteenfilosofiasta. Vaikka Glaser ja Strauss eivät hyväksykään positivismiin milliläistä tulkintaa, he edustavat tässä suhteessa silti eräänlaista laadullisen tutkimuksen positivistista varianttia. Laadullisen tutkimuksen ja positivismiin yhdistäminen voi kuulos-

taa epäoikeudenmukaiselta. Laadullisessa tutkimuksessa kuitenkin yleensä hyväksytään positivistisen filosofian neljä perusteesiä: antiessentialismi (asioilla ei ole ole-musta), nominalismi (kieli ei kuvaa todellisuutta vaan on tietty tapa konstruoida sitä), arvosubjektivismi (arvoille ja normeille ei ole annettavissa objektiivista perustelua) ja metodimonismi (oikea tiede käyttää vain yhtä menetelmää).⁴

Glaser ja Strauss näkevät menettelytapansa radikaalina vaihtoehtona 1900-luvun puolivälin valtavirran sosiologialle Yhdysvalloissa (teoksessa käsitellään vain amerikkalaista tutkimusta). Tuottamalla yhä uusia teorioita on laadullisen tutkimuksen osoitettava virheellisiksi olemassa olevia teorioita. Tämä eetos sisältyy myös Alasuutarin (2014, 86–87) puheenvuoron loppuhuipennukseen, jossa hän esittelee vaihtoehtoisen teorian globalisaation ja journalismin suhteesta. Mutta riittääkö yksi vastakkainen havaintosarja osoittamaan olemassa olevan teorian puutteet, kuten myös Glaser ja Strauss (1967, esim. 255) ajattelevat? Käsitöskannan ongelmallisuuteen on syytä pysähtyä hetkeksi.

On kaksi tapaa kumota aiempi teoria (Kaufmann 1944, 54). Toinen on puhtaasti kielteinen. Siinä osoitetaan, että aiempi teoria on virheellinen, muttei sitä, että esitetty uusi teoria on oikeassa. Toinen tapa on myönteinen. Sen lisäksi, että se osoittaa edeltäjänsä virheelliseksi, se samalla verifioi esitetyn uuden vaihtoehtoisen teorian. Edellinen kumoamisen menettely noudattaa Glaserin ja Straussin ajatusta laadullisesta tutkimuksesta, jossa ei panna painoa uusien teorioiden verifioinnille, ainoastaan niiden synnyttämiselle. Näin annetaan ymmärtää, että jokainen uusi aiemman teorian kanssa ristiriidassa oleva havainto vähintäänkin kyseenalaistaa aiemman teorian, jollei vielä muodostakaan kokonaan uutta teoriaa (Alasuutari 2014, 87). Jos tämä pätsisi, ei yksikään teoria eläisi päivää pitempään, koska aina on mahdollista löytää vastaesimerkkejä kaikille teorioille, jopa kaikkein luotettavimmille. Tämä tieteenfilosofisen keskustelun tulos on yksi niistä tärkeistä syistä, jotka saivat Popperin seuraajat (Lakatos 1972) luopumaan Popperin (1966 [1935], esim. 14–17) esittämästä tiukasta falsifioitavuuden kriteeristä. Teorioiden osoittaminen virheelliseksi vie aikansa. Tähän perustuu myös Kuhnin (1970 [1962]) tunnettu ajatus normaalitieteen ja tieteellisten vallankumousten suhteesta. Lisäksi vanhoja teorioita ei ole koskaan lopullisesti kuopattu, vaan ne voivat palata ja vaatia revanssia (Lakatos 1978, 113).

(2) Niin Glaser ja Strauss (1967) kuin Alasuutarikin (2014) korostavat sitä, että laadullinen tutkimus ei ole spekulatiota vaan se nojaa induktiivisesti kerätylle havaintotiedolle. Näin laadullista tutkimusta koskeva seuraava, yleisempi kysymys koskee induktiota tieteessä käytettynä päättelymuotona. Alasuutarin puheenvuoro ei – kuten ei Glaserin ja Straussin kirjakaan – käsittele asian tätä puolta, jota puutetta korjaa Pieniniemen (2014) väliintulo. Pieniniemi esittelee induktiofilosofiaa nojautuen erityisesti Karl Popperin (1966 [1935]) 1900-luvun tieteenfilosofiassa kuuluisaan induktion kritiikkiin. Popperin käsitystä induktiosta on tässä yhteydessä hedelmällistä verrata Glaserin ja Straussin näkemukseen. Näin on luotavissa lisävalaistusta laadulliseen tutkimukseen intellektuaalisena tyylinä. Samalla voidaan tuoda esiin, miten erilaisena laadullisen ja teoreettisen tutkimuksen asema nähdään empiirisessä tieteessä. Kaikki tämä kertoo lisäksi jotain siitä intellektuaalisten tyylien muutoksesta, joka on tapah-

tunut viimeisinä vuosikymmeninä empiirisessä sosiaalitutkimuksessa, kuten media- ja kulttuuritutkimuksessa.

Pieniniemi esittelee kirjoituksessaan laajalti Popperin näkemystä induktiosta. Eritelyssä on joitakin kiistanalaisia kohtia, joista kahta (ks. Pieniniemi 2014, 81) on syytä käsitellä tässä aivan aluksi, varsinkin kun myös Ojala ja Saikkonen (2014, 91–92) sivuavat kirjoituksessaan toista niistä.

Ensimmäinen huomioni koskee Hans Reichenbachin ja Popperin välistä eroa. Reichenbach (1935) näet suhtautui kriittisesti Popperin induktivismiin kritiikkiin. Hän puolusti induktion matemaattista todennäköisyystulkintaa, jonka Popper (1966 [1935], 106–166) hylkäsi. Heidän eronsa johti myös erilaiseen tulkintaan Einsteinista, jonka suhteellisuusteoria oli ratkaisevasti vaikuttanut Popperin tiedekäsityksen kehitykseen. Popperille Einstein on anti-induktivisti, kun taas Reichenbach (1938, 382) katsoo, että tämä oli johtanut teoriansa induktion avulla.

Toiseksi haluan nostaa esiin keksimisen kontekstin (*context of discovery*) ja oikeuttamisen kontekstin (*context of justification*) eron. Se ei liity empirismiin eikä myöskään teorianmuodostuksen vähättelyyn – Reichenbach oli tunnettu loogisen empirismin edustaja, ja looginen empirismi kiinnitti suurta huomiota teorianmuodostukseen (ks. Mormann 2007). Reichenbach (1938, 6–7) tekeekin eron tiedon kahden muodon tai vaiheen välillä: sen, miten tieto syntyy jonkun tutkijan työn tuloksena, ja sen, millaisena se välittyy muille tutkijoille. Edellinen kysymys kuuluu tieteen psykologiaan, jälkimmäinen tieteen logiikkaan tai metodologiaan. Kyse on siis tavasta määritellä tieteenfilosofian kohde, jona nähdään tieteellisten teorioiden rationaalinen eli psykologisista tekijöistä riisuttu rekonstruktio. Tämä vastaa myös Popperin (1966 [1935], 6–7) käsitystä. Itse asiassa Popper esitti ensin tämän erottelun, joka on tullut tunnetuksi Reichenbachin muotoilusta (Fuller 2003, 183). Toisaalta erottelu ei juuri poikkea saksalaisesta tai ainakaan uskantilaisesta käytännöstä, jossa on pitkään pidetty erillään väitteiden synty (*Genesis*) ja pätevyys (*Geltung*).

Induktio on yksittäistapauksista yleistämistä tai päättelyä erityisistä lauseista yleisiin lauseisiin. Empiirisen tiedon kannalta induktion ongelmana on yleisten lauseiden pätevyys: me voimme tehdä havaintoja yksittäistapauksista mutta emme niiden yleisyyksistä. Näin induktio ei voi koskaan antaa samaa varmuutta kuin deduktio. Tätä pulmaa yritettiin aiemmin ratkaista pitämällä induktiota Millin tapaan luonnontieteiden menetelmänä ja vetoamalla näiden kiistattomiin saavutuksiin. 1900-luvun taitteessa Einsteinin suhteellisuusteoria kuitenkin osoitti, että niinkin totena pidetty järjestelmä kuin Newtonin mekaniikka, jonka Newton katsoi nojautuvan induktiiviseen päättelyyn, ei ollutkaan yleispätevä teoria fysikaalisesta luonnosta. Tämä antoi pontta käsitellä induktiivisen päättelyn antamaa tietoa todennäköisenä tai tietynasteisesti varmana. Molempia kysymyksiä voitiin käsitellä matematiikan ja matemaattisen logiikan avulla. Tässä tilanteessa Popper julkaisi 1930-luvun puolivälissä kirjansa, jonka radikaalia induktion kritiikkiä Pieniniemi (2014) esittelee.

Popperin näkemyksellä sekä Glaserin ja Straussin *grounded theorylla* on joitakin yhteisiä tavoitteita mutta myös tärkeitä eroja, joilla on tässä yhteydessä merkitystä. Yhteistä molemmille on dynaamis-kriittinen käsitys, jossa tieteellinen tutkimus näh-

dään välineenä kumota yleisesti hyväksytyjä käsityksiä. Tämä kriittisyys on yhdistänyt esimerkiksi kulttuurintutkimuksen marxilaista ja empirististä vaihetta: edellisessä arvostelun kärki kohdistui yhdysvaltalaiseen *mass communication researchin* perinteeseen, jälkimmäisessä kritiikki muuttui itsekriitikiksi ja kohdistui marxismiin (ja siinä ohessa muihin ei-empiristisiin lähestymistapoihin, kuten psykoanalyyysiin ja strukturalismiin). Popperia yhdistää Glaseriin ja Straussiin myös se, ettei hän pane painoa täsmällisille, logiikan vaatimukset täyttävälle metodisäännöille. Tieteellinen päättely ei ole samaa kuin logiikka, vaan sitä ohjaavat omat metodologiset periaatteet. Popperin sekä Glaserin ja Straussin sukulaisuus on toki suhteellista, koska Popper katsoo, että hänen kuvauksensa tieteen metodista vastaa teoreettista fysiikkaa, ei laadullista empiiristä sosiaalitutkimusta.

Popperin erot Glaseriin ja Straussiin ovat kuitenkin paljon tärkeämpiä tai ainakin tässä yhteydessä paljon paljastavampia kuin yhtäläisyydet. Ne tuovat samalla esiin laadullisen tutkimuksen eräitä ominaispiirteitä, joihin ei aina ole kiinnitetty huomiota ainakaan mediatutkimuksessa. Erottelon niistä seuraavia:

Ensimmäinen koskee tiedon varmuutta. Empiristinen käsitys tiedosta lähtee siitä, että empiirinen ja vain empiirinen tieto on varmaa ja luotettavaa. Muu on pahimmillaan spekulatiota ja metafysiikkaa. Näin varsinainen tiede on aina empiiristä; teoreettinen tutkimus on vain sen apuri tai sivujuonne. Popper kiistää tämän. Tieteellä ei ole mitään varmaa perustaa, edes havainnoissa. Tieteen varsinainen metodi ei olekaan empiirinen, havaintotietojen keruu, vaan teoreettinen, olemassa olevan tiedon kriittinen koettelu. Tiede lähtee ongelmista, joita yritetään ratkoa ensin keksimällä teorioita ja vasta sitten koettelemalla niitä empiirisesti. Näin induktiota tärkeämmäksi tulee deduktio, teoriasta johdetut seuraukset, joita voidaan sitten empiirisesti testata. *Grounded theory* muodostaa teorioita induktiolla havainnoista käsin. Popperille ei puolestaan ole ollenakaan se tapa, jolla teorioita muodostetaan, vaan se, miten niitä testataan.

Toinen ero juontuu edellisestä. Glaser ja Strauss, päinvastoin kuin Popper, olettavat, että on olemassa teorian muodostuksen tapa, *grounded theory*, joka takaa varman tai ainakin todennäköisen ja uskottavan uuden tiedon (ilmaisu *plausible* on heidän sanastossaan keskeinen). Näin laadullinen tutkimus on ainoa legitiimi tai ainakin varma tapa tuottaa uutta yhteiskuntatieteellistä tietoa. Tämä varmuus Popperilta puuttuu. Ei olekaan ihme, että hänen radikaaleimmalta seuraajaltaan Paul Feyerabendiltä (1975, 296), johon Ojala ja Saukkonen (2014, 92) viittaavat, juontuu anarkistinen iskulause ”Mikä tahansa käy” (*Anything goes*). Jos meillä ei ole varmuutta siitä, millä menetelmällä uutta tietoa tuotetaan, vaan tiedämme vain, millä menetelmällä sen pätevyyttä punnitaan, valinta empiirisen ja teoreettisen tutkimuksen välillä ei ole joko–tai.

Glaser ja Strauss painottavat uuden tiedon (teorian) tuottamista, Popper sen koettelua. Glaserille ja Straussille uuden tiedon tuottaminen näyttäytyy yksilösuorituksena, kun taas Popperille tiedon koettelu on aina kollektiivinen hanke ja tiedeyhteisön asia. Toisin sanoen, kolmanneksi, laadullisessa empiirisessä tutkimuksessa ja Popperin kriittisessä rationalismissa on erilainen näkemys tieteen subjektista: edellisessä tiedettä tekevät yksittäiset tutkijat, jälkimmäisessä tietty tutkijoiden kollektiivi, joka keskinäisen kritiikin avulla päättää, mitä uskoa ja mitä ei. Tämä piirre selittää tapaustut-

kimusten ja tutkijan henkilökohtaisten ominaisuuksien korostumista laadullisessa tutkimuksessa. Siinäähän aihetta esitellään usein minämuodossa, painottaen tekijän subjektiivisia tuntemuksia (vrt. Kurvinen 2014, 105–107). Buchholdin (1993) erotteluin laadullisen tutkimuksen intellektuaaliselle tyyliille on ominaista havaintotiedon korostus ja tutkimuksen mielekkyys tekijän kannalta, ei sen laajemman tietojärjestelmän rakenne, jonka osa se on.

Glaserilla ja Straussilla empiria ja induktio liittyvät yhteen, kun taas Popper erottaa ne. Tähän eroon ehkä tiivistyvät muut vastakohtaisuudet heidän välillään. Tämä on tärkeää teoreettisen tutkimuksen aseman kannalta. Jos teoreettinen tutkimus ei tarkoita enää vain empiriasta induktiivisesti yleistettyjen havaintojen ja propositioiden systemointia teorialauseiksi, niin se saa oman itsenäisen aseman. Saman tutkijan ei tarvitse sekä tuottaa havaintoja että muodostaa niistä teoriaa. Joku voi myös ainoastaan koetella jo olemassa olevaa – empiiristä ja teoreettista – tietoa ja luoda sen pohjalta uusia ajatuksia, hypoteeseja ja rohkeita teorioita. Näin joka tapauksessa menettelevät teoreettinen fysiikka ja teoreettinen sosiologia. Miksi sama ei voisi olla mahdollista joukkoviestintätieteessäkin?

Alasuutarin (2014, 85–87) vahvin argumentti itsenäistä teoreettista tutkimusta vastaan koskee meneillään olevan yhteiskunnallisen muutoksen tutkimusta eli aikalaisdiagnoosia. Jos teoreettinen tutkimus aina vain katsoo taaksepäin ja on siinä mielessä retrospektiivista, että se nojaa olemassa olevaan tutkimustietoon, kuka muu kuin empiirinen tutkija tuottaa uutta empiiristä faktaa? Tähän perusteltuun kysymykseen voi sanotun pohjalta vastata seuraavalla tavalla: Empiirisen ja teoreettisen tutkijan suhde faktoihin on erilainen. Ei ole sanottu, että empiirinen tutkija, jolla on läheinen kosketus havaintoaineistoonsa, on samalla henkilö, joka osaa parhaiten nähdä tulostensa laajemman merkityksen. Uusien faktojen tuottaminen ja uusien teorioiden muodostus eivät välttämättä kulje käsi kädessä. Molempia kuitenkin tarvitaan.

Typillinen tutkimusesimerkki voisi olla Alasuutarin käsittelemä globalisaatio ja journalismin muutos. Nykyään mediatutkijat korostavat korostamasta päästyään, että kaikki muuttuu ja että vanhat joukkoviestintäteoriat on syytä unohtaa (vrt. Alasuutari 2014, 87; Töyry 2014, 96). Ongelman muodostaa se, mitä he vanhoilla teorioilla tarkoittavat ja kuinka hyvin he niitä tuntevat. Yleensä mediatutkijoiden enemmistön historiantaju ulottuu korkeintaan muutaman vuosikymmenen päähän. Alansa teoreettisesta annista sillä on tavallisesti puutteelliset tiedot. (Esimerkiksi Töyry [2014, 98] jättää mainitsematta pitkän saksalaisen aikakauslehtitutkimuksen perinteen.) Mistä me silloin tiedämme, etteivät vanhat teoriat päde? Kyse on usein vain ennakkoluulosta, jonka oikomisessa teoreettisen tutkimuksen harrastus voi auttaa.

Intellektuaalisten tyylien sosiologiaa

Esitän kirjoituksessani kaksi yleistystä tieteen tutkimustyylien vaihtelusta. Toisen mukaan ideaalityyppisten perustutkimustyylien määrä on rajallinen, mitä kuvasin Buchholdin kolmoisluokituksella. Siinä tyyleyjä voi erotella sen nojalla, minkä painon

ne panevat havaintoaineistolle (empirismi), loogisille välineille (rationalismi) ja tulosten ymmärrettävyydelle (systemismi). Vastaavanlainen erottelu tehdään Rothackerin (1927, 36–78) henkítieteiden systematiikassa, jossa erotetaan kolme henki- tai ihmistieteiden filosofiaa: subjektiivinen idealismi, naturalismi ja objektiivinen idealismi. Oma taannoinen luokitukseni (Malmberg 1984) sisältää vastaavanlaisia erotteluja. Erinomainen ja edelleen suositeltava esitys amerikkalaisen sosiologian 1950-luvun tyylikaudesta on Mills (1959), joka löytyy myös suomeksi nimellä *Sosiologinen mielikuvitus*. Mills erottaa kolme intellektuaalista tyyliä, jotka suunnilleen vastaavat Buchholdin erotteluja sellaisina kuin olen niitä tässä kirjoituksessa muotoillut.

Toinen yleistys koskee intellektuaalisten tyylien seuraantoa, jota kuvasin media-tutkimuksen 1900-luvulla tapahtuneina tyylivaihteluina. Sen mukaan tyyliet liikkuvat ikään kuin kehässä, niin että samat tyylipiirteet palaavat tutkimuksen keskiöön aina riittävän pitkän ajan kuluessa. Tämä oikeutti minut puhumaan toisiaan seuraavista tyylikausista. Samoin kuin taiteessa, on mediatutkimuksen tapaisessa tieteessä yleensä helppo tunnistaa se, mihin tyyliisuuntaan ja mihin sen tyylikauteen jokin tutkimus kuuluu.

Tyylikausien vaihtelu sai minut puhumaan mediafilosofiasta seuraavana mahdollisena mediatieteen tyylin määrittäjänä. Tähän ennusteeseen ei sisällynyt mitään arvotavaa ajatusta tai toivomusta alan tulevasta suunnasta, päinvastoin kuin Alasuutari (2014, 89) on asian nähnyt. Itselleni mediafilosofian keskeiset nimet, kuten Friedrich Kittler ja Norbert Bolz, ovat aina jääneet etäisiksi. Yritin vain tunnistaa ajan merkkejä, joihin kiistämättä kuuluvat metafysiikan paluu ja materialismin nousu. Ei olisi ihme, jos ne ajan oloon jättäisivät nykyistä näkyvämmän leimansa alaan. Strukturalismikin oli 1960-luvun taitteessa outo lintu, mutta se muodostui seuraavan vuosikymmenen loppuun mennessä monien eturivin mediatutkijoiden ohittamattomaksi inspiraation lähteeksi. Siitä Alasuutarikin aikanaan ammensi.

Joukkoviestintätieteen kehityksen selittämisen keskeisen kysymyksen muodostaa se, miksi tietyt tyylipiirteet tulevat hallitseviksi tiettyä aikana ja tietyssä paikassa. Tieteentutkimuksessa kysymykseen on yleensä vastattu kahdella tavalla: viittaamalla joko tieteen sisäisiin tai ulkoiisiin tekijöihin. Edellistä kantaa kommentaattoreistani edustaa Alasuutari. Vastauksena siihen, miksi laadullinen empiirinen tutkimus on jättänyt teoreettisen tutkimuksen varjoonsa, Alasuutari esittää, että empiiriset työt ovat olennaisesti parempia kuin teoreettiset. Näin sosiologian lehdet eivät enää julkaisisi Erving Goffmanin aikanaan klassisia kirjoituksia, koska ne eivät perustu empiirisiin aineistoihin vaan tekijän keksimiin esimerkkeihin (Alasuutari 2014, 84–85).⁵ Myös mediatutkimuksen tyylikausien vaihtelussa on siis kyse siitä, että mediatiede edistyy ja jättää taakseen jo ohitettuja tyylivaihtoehtoja. Jälkimmäistä kantaa keskustelussa edustaa Maija Töyry (2014). Hän korostaa, että empiirisen tyylin valta-asemaa selittävät opiskelijoiden tiedolliset valmiudet, tutkimuksen rahoittajien intressit ja yliopistolaitoksen muutos (ks. myös Ojala & Saikkonen 2014, 90). Koska Alasuutarin ratkaisu ei ota huomioon tieteen tutkimustyylien koko kirjoa,⁶ otan Töyryn ratkaisun seuraavan tarkastelun lähtökohdaksi. Lähden liikkeelle hänen erottamastaan kolmesta tekijästä, jotka selittävät väitetyksi empiirisen tyylin hallitsevuutta alallamme.

Opiskelijoiden odotukset ja valmiudet määräävät osaltaan sitä, miten joukkoviestintä- ja mediatiede yliopistollisena tutkimusalana kehittyi. Nämä odotukset ja valmiudet vaihtelevat kuitenkin koulutusjärjestelmän ja ajankohdan mukaan. Laadullis-empiirinen mediatutkimuksen tyyli on ollut angloamerikkalainen liike, joka on levinnyt Britannian ja Yhdysvaltojen henkisessä vaikutuspiirissä oleviin maihin, kuten Suomeen. Saksassa ja Ranskassa se on vallannut alaa hitaasti ja suhteellisen vähäisessä määrin. Yhdysvalloissa on sitä paitsi ollut pitkään jako käytännöllisesti ja teoreettisesti suuntautuneisiin laitoksiin, joissa opiskelijoiden on täytynyt sopeutua varsin erilaisiin akateemisiin odotuksiin. Yliopistojärjestelmän lisäksi ratkaiseva on myös ajankohta. Kulttuurintutkimus vakiintui 1970-luvun Britanniassa hyvin teoreettisessa hengessä, joka ilmeisesti sopi sen ajan opiskelijoille. Empiirinen vaihe alkoi vasta seuraavalla vuosikymmenellä.

Rahan ja etenkin ulkoisen rahoituksen merkitys mediatutkimuksen suuntaamisessa on ollut ilmeistä 1930-luvulta lähtien, varsinkin vauraissa Yhdysvalloissa. Yksityiset säätiöt ja kaupalliset joukkoviestimet ovat siellä vuosikymmeniä rahoittaneet suuria ja pieniä tutkimushankkeita. Niiden tuella Lazarsfeldkin saattoi pitää pystyssä Columbian yliopiston tutkimuslaitosta (*Bureau of Applied Social Research*) ja sen edeltäjää, joka työllisti myös Adornoa. Ulkoisen rahoituksen merkitys on korostunut Euroopassa aivan uudella tavalla, kun yliopistot ovat uusliberalisoituneet ja omaksuneet bibliometrisen tavan arvioida tutkijoita. Suomalaisessa joukkoviestintätutkimuksessa se on näkynyt yliopistolaitosten tutkimusyksikköjen perustamisena ja ennen kaikkea Helsingin Sanomien Säätiön tulona apurahamarkkinoille. Säätiön rahoitusvolyyymi on musertavan suuri verrattuna muihin vaihtoehtoihin.

Töyry hyväksyy, kolmanneksi, Michael Gibbonsin ja muiden (1994) tunnetun diagnoosin tieteen nykysuunnasta. Diagnoosi nojaa erotteluun, jota voi kuvata yliopiston siirtymänä itsehallinnollisesta, tieteenalojen mukaan järjestäytyneestä laitoksesta ulkoisesti rahoitettujen ja monitieteisten tutkimusprojektien osapuoleksi. Samalla käsitys yliopiston tehtävästä muuttuu. Se ei enää vastaa Humboldtin hahmotelmaa eikä ideaa, joka toteutui Berliinin yliopiston perustamisen myötä vuonna 1809 (erinomaisia johdatuksia aiheeseen ovat Fuller 2003, 122–141; 2009, 3–42). Humboldt yhdisti keskiaikaisen kiltta-ajatuksen (*universitas*-sana viittaa korporaatioille myönnettyyn itsehallinto-oikeuteen) moderniin ajatukseen tiedon demokratisoinnista. Liittämällä modernissa yliopistossa yhteen uuden tiedon tuottaminen ja siirtäminen – keskiajan yliopistothan olivat perinteen välittämisen laitoksia – opiskelijoille voitiin luoda instituutio, jonka avulla tieto leviää yhteiskuntaan.

Gibbons ja muut (1994) tulkitsevat käynnissä olevaa modernin yliopiston muutosta kuitenkin niin, että Humboldtin idean kaksi puolta erkaantuvat toisistaan. Näin tieteellisen tutkimuksen malliksi tulee tiedepuisto, jossa tutkijat ja yrittäjät kohtaavat sen sijaan, että siellä kohtaisivat tutkijat ja opiskelijat. Gibsonin ja kumppanien keskeinen teesi on, että tieteen tekeminen siirtyy yhä enemmän yliopistojen ulkopuolelle erilaisiin yhteyksiin, joissa on sovellettava tietoa. Näin tutkimuksesta tulee tieteenvälistä, koska sen kysymyksenasettelua ei enää määrää tieteenalojen sisäinen rakenne vaan sen määräävät käytännön tarpeet. Samalla tieteen rahoitus moninaistuu, mikä

tarkoittaa myös sitä, että tutkimusta alkavat kontrolloida yhä useammat (myös akateemiset) tahot. Näin voidaan sanoa, että tieteestä tulee kulttuuriteollisuutta, jota harjoitetaan kuin mitä tahansa muuta teollisuuden haaraa.

Mediatutkimuksenkin tyylivaihtoehtojen kohtalo riippuu suuresti siitä, elämmekö nyt 2000-luvun alkuvuosikymmeninä modernin yliopiston peruuttamattoman hajotamisen aikaa. Sen lisäksi, että tutkimus on kuvattuun tapaan etääntymässä opetuksesta, on tapahtumassa myös päinvastainen liike (vrt. Fuller 2009, 16). Yhdysvalloissa on jo yliopistoja, jotka antavat pelkkää verkko-opetusta ja jotka eivät tunne vakinaisia työsuhteita. Näin toteutuu yliopisto-opetus, jolla ei ole yhteyttä tieteelliseen tutkimukseen. Jos tälle kehitykselle ei löydy riittävää vastavoimaa, gibbonsilainen näkemys itsenäisyytensä menettäneestä yliopistolaitoksesta voi toteutua. Näin palataan modernia yliopistoa edeltäneeseen aikaan. Tosin erona on se, että kirkon sijaan yliopistoa pitää liekaköydessä liike-elämä. Sen intresseistä riippuu sitten, löytyykö esimerkiksi teoreettiselle tutkimukselle riittävän ostovoimaista kysyntää.

Lopuksi: intellektuaalisten tyylien moninaisuuden puolesta

On ainakin kaksi syytä siihen, miksi teoreettisen tutkimuksen omalaatuisuudesta kannattaa pitää kiinni: psykologinen ja sosiologinen. Tieteenharjoittajat, kuten ihmiset yleensä, ovat erilaisia, ja he ovat parhaimmillaan erilaisissa asioissa. Yksi on hyvä tekemään havaintoja ja suorittamaan kenttätutkimusta, toinen on taitava keksimään nojatuolissaan nerokkaita hypoteeseja ja näkemään odottamattomia yhteyksiä asioiden välillä. Olisi inhimillisten voimavarojen tuhlausta, jos empiirikko sidottaisiin nojatuoliin tai teoreetikko pakotettaisiin kentälle. Jos tehtävänä on optimoida mahdollisuuksiamme ymmärtää entistä syvällisemmin yhteiskunnan, kulttuurin ja joukkoviestinnän luonnetta, on täysi syy luoda toimintaedellytyksiä kummankin tyyppisille tutkijoille. Tässä vaatimuksessa ei ole mitään uutta. Pierre Duhem, 1900-luvun taitteen tieteenfilosofian tunnettu nimi, toteaa saman kirjassa, jota olen lukenut tätä kommenttia varten. Kohdassa, johon törmäsin edelliset rivit kirjoitettuani, hän sanoo: ”Tieteen kehitystä edistetään parhaiten, kun sallitaan jokaisen intellektuaalisen muodon kehittää itseään omien lakiensa mukaan ja toteuttaa täysin omaa tyyppiään. – – Englantilaisia ei tule pakottaa ajattelemaan ranskalaisittain eikä ranskalaisia englantilaisittain.” (Duhem 1906, 159.)

Samaan eri tutkimustyylien rauhalliseen rinnakkaiseloon viittaa luovan työn sosiologia. Tieteen edistyessä ja eriytyessä on työnjaon organisointi tullut entistä tärkeämmäksi. Ei ole järkevää, että kaikki tekevät samaa. Tarvitaan erityyppistä tutkimusta ja yhteistyötä niiden välillä. Ei ole ihme, että juuri fysiikkaa on pidetty edistyneimpänä tieteenä, sillä se on institutionalisoitunut kokeellisen fyysikon ja teoreettisen fyysikon erilaisen roolin. Alasuutari (2014, 85) on sitä mieltä, ettei vastaava ole mahdollista yhteiskuntatieteessä. En ole kuitenkaan vakuuttunut hänen argumenttinsa voimasta. Riittää, kun katsoo vaikka sosiologian historiaan, jossa nämä erilaiset tutkimustyyppit ovat olleet hyvin edustettuina. Tai kuka väittäisi, etteivät Talcott Parsons ja George C.

Homans tai Jürgen Habermas ja Niklas Luhmann harjoita teoreettista yhteiskuntatutkimusta? Kenen mielestä heidän merkityksensä on ollut vähäpätöinen?

Artikkelini keskeinen sanoma, jota kukaan kommentaattoreista ei nosta esiin, on juuri joukkoviestintä- ja mediatieteen moniarvoisuuden puolustus.⁷ Tätähän perustellaan kahdella tieteenhistoriallisella seikalla: yhtäältä sillä, että tieteen luonteesta on sen historiassa esitetty useammanlaisia normatiivisia käsityksiä, ja toisaalta sillä, että riittävän pitkällä aikavälillä tarkasteltuna kutakin näitä normatiivisia käsityksiä vastaava intellektuaalinen tyyli on voinut kukoistaa. Kysymys koskeekin siten sitä, missä määrin haluamme ajaa alallamme yhdenmukaisuutta tai monimuotoisuutta. Niin kauan kuin eri tutkimustyyliillä ja niiden edustajilla ei ole suhteellisen tasa-arvoisia ilmenemismahdollisuuksia ja toimintaedellytyksiä, tarvitaan valtavirran tutkimuksen kritiikkiä. Marxisin valtakaudella piti korottaa ääni hermeneutiikan puolesta (Malmberg 1981, 18–19), kun taas empiirisen tutkimuksen valtakaudella on yritettävä tehdä tilaa teoreettiselle tutkimukselle. Tilanteet muuttuvat, ja niin muuttuvat kritiikin kohteetkin. Vain yksi pysyy samana: epäsuosittujen mutta hedelmällisten ajatusten esillä pitäminen.

Tälle eettiselle vakaumukselle voidaan antaa myös tieteenfilosofinen perustelu, jonka 1900-luvun tieteenfilosofissa erityisesti konventionalismin edustajat ja popperilaiset esittivät. Sen mukaan meillä ei koskaan voi olla täyttä varmuutta siitä, mikä on paras tapa menetellä kussakin tieteen ongelmatilanteessa. Kysymykseen voidaan paremmin vastata vasta tulevaisuudessa, kun on nähty, mihin tehdyt ratkaisut ovat johtaneet. Jonkin tutkimusperinteen ja sen intellektuaalisen tyylin tähänastinen menestys ei ole tekijä, joka selittää sen tulevaakin menestystä, sillä myöhemmin se voi osoittautua umpikujaksi. Sitä paitsi yhden tyylin menestys ei takaa sitä, ettei jokin toinen tyyli, jos sitä ja sen edustajia olisi tuettu yhtä avokätisesti, olisi saanut aikaan saman – ja ehkä vielä enemmän.

On tärkeätä pitää koko ajan esillä tieteen historian eri mahdollisuuksia, koska emme koskaan tiedä, mitkä ideat osoittautuvat tulevaisuudessa hedelmällisiksi. Siksi valitsin artikkelini viideksi esimerkiksi nykykeskustelulle enemmän tai vähemmän tuntemattomia teoreettisen mediatutkimuksen tekijöitä – Careyta ja Halliakaan ei voi enää pitää samanlaisina kuumina niminä kuin parikymmentä vuotta sitten. Tämä on vastaukseni Alasuutarille (2014, 81), joka ihmettelee, että kirjoitukseni esimerkkiaineisto on niin vanhahtava. Analyysiaineisto on ammennettu joukkoviestintä- ja mediatieteen historiasta, koska vertaamalla alamme historiaa sen nykyisyyteen saa hyvän käsityksen siitä, mitä intellektuaalisten tyylien vaihtelu tarkoittaa ja mitä muita vaihtoehtoja me tällä hetkellä saattaisimme soveltaa.

Viitteet

- 1 Alan termistö on sekava, kuten suomenkielisen sanaston kehitys osoittaa. Itse ehdotin taannoin (Malmberg 1990) tiedotusoppi-sanana tilalle termiä joukkoviestintätiede. Sen jälkeen media-sanana käyttö on räjähdysmäisesti yleistynyt. Nykyään alaa voisikin toistaiseksi kutsua joukkoviestintä- ja mediatieteeksi. Näin tulevat esiin sekä alan keskeinen tutkimuskohde (julkiset viestintäprosessit ja niiden kanavat) että sen kaksi peruspainotusta (ylivälineellinen ja välinespesifinen). Käytän kuitenkin myös mediatutkimus-termiä, koska se on niin vakiintunut ja lukijoille tuttu.
- 2 Nytemmin Casettin artikkeli sisältyy hänen aihetta käsittelevään teokseensa *Teorie del cinema 1945–1990* (Casetti 2004 [1993], 9–22).
- 3 Karvonen (2014, 115–117) antaa rationalismista liian kapean kuvan. Platon on vaikuttanut valtiofilosofiaan, mutta myös matemaattisen tieteenihanteen valtaan. Juuri Platoniin tartuttiin uuden ajan alussa, kun luonnontieteen piti päästä skolastiikan aristoteelisista rajoitteista ja kehittyä matemaattiseksi luonnon tarkkailuksi.
- 4 Näistä positivismiin määreistä ks. Kolakowski (1972, 9–19). Väite laadullisen tutkimuksen ja positivismiin läheisestä suhteesta ei ole uusi. Se on esitetty *grounded theoryn* kohdalla ennenkin (Moring 1998, 232 ja 254–255).
- 5 Glaser ja Strauss (1967, 97) ovat tässä suhteessa Alasuutaria suvaitsevaisempia. Tosin hekin toteavat, että Simmelin, Goffmanin ja Riesmanin työt voivat olla pahimmillaan puhdasta spekulatiota. He kuitenkin pitävät niitä omalta kannaltaan arvokkaina. Mutta ehkä Glaser ja Strauss nykyään pitäisivät Simmeliä ja muita hänen kaltaisiaan sosiologeja aikansa eläneiltä.
- 6 Ymmärrän tämän nojaavan henkilökohtaiseen mieltymykseen. Alasuutari (2014, 86) kirjoittaa: ”Riippuu varmaan kunkin orientaatiosta ja tutkijanlaadusta, mutta itse pidän empiiristä analyysiä parhaana tapana rakentaa uutta teoriaa.” Kanta vastaa intellektuaalisten tyylien psykologista perustelua, johon palaan jäljempänä.
- 7 Karvonen tulee samaan johtopäätökseen fenomenologian ja kognitioteorian avulla. Hän kuitenkin ymmärtää tavoitteeni väärin. Se että puolustan teoreettista tutkimusta, ei tarkoita, etten panisi painoa empirismille (vrt. Karvonen 2014, 115). Intellektuaaliset tyyli ovat eri asia kuin sen tutkimuksen laatu, jota niiden avulla suoritetaan. Kuka voisi olla ihailematta vaikkapa positivistin maineessa olevan Lazarsfeldin uskomattoman monipuolisia töitä? Glaserin ja Straussin (1967) *grounded theory* on sekin huolellinen ja perusteellinen tavalla, jota mediatutkimuksen laadullisista töistä usein jää kaipaamaan.

Kirjallisuus

- Aarnio, Aulis (1976). Teoreettisen tutkimuksen merkityksestä oikeustieteelle. *Lakimies* 74: 7, 547–581.
- Alasuutari, Pertti (2014). Empiirisestä ja teoreettisesta tutkimustyylistä. *Media & viestintä* 37: 2, 96–103.
- Barton, Allen H. & Lazarsfeld, Paul F. (1955). Some functions of qualitative analysis. Teoksessa: Adorno, Theodor W. & Dirks, Walter (toim.). *Sociologica: Aufsätze, Max Horkheimer zum sechzigsten Geburtstag gewidmet*. Frankfurt am Main: Europäische Verlagsanstalt, 321–361.
- Buchdahl, Gerd (1993 [1983]). Styles of scientific thinking. *Science & Education* 2, 149–167.
- Casetti, Francesco (1990). Coupures épistemologiques dans les théories du cinéma après-guerre. Käännös Sophie Saffi-Dubail. *Iris* 6: 1, 145–157.
- Casetti, Francesco (2004 [1992]). *Teorie del cinema 1945–1990*. Milano: Bompiani.
- Dahrendorf, Ralf (1963). *Die angewandte Aufklärung: Gesellschaft und Soziologie in Amerika*. München: Piper.
- Dey, Ian (2004). *Grounded theory*. Teoksessa: Seale, Clive ym. (toim.). *Qualitative Research Practice*. London: Sage, 80–93.
- Duhem, Pierre (1906). *La théorie physique: son objet et sa structure*. Paris: Chevalier & Rivière.
- Eskola, Antti (1962). *Sosiologian tutkimusmenetelmät 1*. Porvoo: WSOY.
- Feyerabend, Paul (1975). *Against Method: Outline of an Anarchist Theory of Knowledge*. London: NLB.
- Fuller, Steve (2003). *Kuhn vs Popper: The Struggle for the Soul of Science*. Cambridge: Icon.
- Fuller, Steve (2009). *The Sociology of Intellectual Life: The Career of the Mind in and around the Academy*. Los Angeles: Sage.

- Galtung, Johan (1981). Structure, culture, and intellectual style: An essay comparing Saxon, Teutonic, Gallic and Nipponic approaches. *Social Science Information* 20: 6, 817–856.
- Gibbons, Michael ym. (1994). *The New Production of Knowledge: The Dynamics of Science and Research in Contemporary Societies*. London: Sage.
- Glaser, Barney G. & Strauss, Anselm L. (1967). *The Discovery of Grounded Theory: Strategies for Qualitative Research*. Chicago: Aldine.
- Hirsjärvi, Sirkka ym. (1986). *Tutkimus ja sen raportointi*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Karvonen, Erkki (2014). Viestinnän tutkimuksen vaihtuvat metaforat. *Media & viestintä* 37: 2, 111–123.
- Kaufmann, Felix (1944). *Methodology of the Social Sciences*. New York: Oxford University Press.
- Kolakowski, Leszek (1972 [1966]). *Positivist Philosophy: From Hume to the Vienna Circle*. Uudistettu laitos, käännös Norbert Guterman. Harmondsworth: Penguin.
- Kuhn, Thomas S. (1970 [1962]). *The Structure of Scientific Revolutions*. Toinen, laajennettu painos. Chicago: University of Chicago Press.
- Kurvinen, Heidi (2014). Nojatuoliteoreettisesta empirialähtöiseen teorianmuodostukseen. *Media & viestintä* 37: 2, 104–110.
- Lakatos, Imre (1972). Falsification and the methodology of scientific research programmes. Teoksessa: Lakatos, Imre & Musgrave, Alan (toim.). *Criticism and the Growth of Knowledge*. Korjattu painos. Cambridge: Cambridge University Press, 91–196.
- Lakatos, Imre (1978). History of science and its rational reconstruction. Teoksessa Lakatos, Imre: *Philosophical Papers*. Vol. 1: *The Methodology of Scientific Research Programmes*. Cambridge: Cambridge University Press, 102–138.
- Lazarsfeld, Paul F. (1955). Interpretation of statistical relations as a research operation. Teoksessa: Lazarsfeld, Paul F. & Rosenberg, Morris (toim.). *The Language of Social Research: A Reader in the Methodology of Social Research*. Glencoe, Illinois: Free Press, 115–125.
- Lyons, John (1971). *Introduction to Theoretical Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Malmberg, Tarmo (1981). Tiedotustutkimuksen metodologioista. *Tiedotustutkimus* 4: 2, 3–20.
- Malmberg, Tarmo (1984). Ihmistieteen tutkimustyypeistä. Teoksessa: Alasuutari, Pertti (toim.). *Keskustelua laadullisesta sosiaalitutkimuksesta*. Tampere: Tampereen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos, 363–383.
- Malmberg, Tarmo (1990). Mikä tiedotusopille uudeksi nimeksi? *Tiedotustutkimus* 13: 2, 67.
- Malmberg, Tarmo (2014). Teoreettinen tutkimus joukkoviestintä- ja mediatieteen intellektuaalisena tyylinä. *Media & viestintä* 37: 2, 57–80.
- Merton, Robert K. (1967). On the history and systematics of sociological theory. Teoksessa Merton, Robert K.: *On Theoretical Sociology: Five Essays, Old and New*. New York: Free Press, 1–37.
- Mill, John Stuart (1978 [1843]). *A System of Logic Ratiocinative and Inductive: Being a Connected View of the Principles of Evidence and the Methods of Scientific Investigation*. (Collected Works VII–VIII). Toronto: University of Toronto Press.
- Mills, C. Wright (1959). *The Sociological Imagination*. New York: Oxford University Press.
- Moring, Inka (1998). Tee se itse -teoria: grounded theory mediatutkijan työkaluna. Teoksessa: Kantola, Anu; Moring, Inka & Väliverronen, Esa (toim.). *Media-analyysi: tekstistä tulkintaan*. Lahti: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, 229–258.
- Mormann, Thomas (2007). The structure of scientific theories in logical empiricism. Teoksessa: Richardson, Alan & Uebel, Thomas (toim.). *The Cambridge Companion to Logical Empiricism*. Cambridge: Cambridge University Press, 136–162.
- Ojala, Markus & Saikkonen, Sampsa (2014). Dikotomian tuolle puolen: teoretisointi tutkimuskäytäntönä. *Media & viestintä* 37: 2, 89–95.
- Pieniniemi, Simo (2014). Teorian puolesta. *Media & viestintä* 37: 3, 75–86.
- Pietilä, Veikko (2000). ”Tilastollinen” käänne ja suomalaisen yleisötutkimuksen alku. Teoksessa: Levo-Henriksson, Ritva & Ampuja, Marko (toim.). *Media ja me: juhla kirja professori Pertti Tiihosen 60-vuotispäivän kunniaksi*. Helsinki: Helsingin yliopisto, viestinnän laitos, 17–29.
- Popper, Karl (1962). Die Logik der Sozialwissenschaften: Referat. *Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie* 14: 2, 233–248.
- Popper, Karl R. (1966 [1935]). *Logik der Forschung*. Toinen, laajennettu painos. Tübingen: J. C. B. Mohr (Paul Siebeck).

- Pürer, Heinz ym. (2014). *Publizistik- und Kommunikationswissenschaft*. 2., täysin uudistettu ja laajennettu painos. Konstanz: UVK.
- Reichenbach, Hans (1935). Über Induktion und Wahrscheinlichkeit: Bemerkungen zu Karl Poppers "Logik der Forschung". *Erkenntnis* 5, 267–284.
- Reichenbach, Hans (1938). *Experience and Prediction: An Analysis of the Foundations and the Structure of Knowledge*. Chicago, Illinois: University of Chicago Press.
- Ritzer, George (toim.) (1992). *Metatheorizing*. Newbury Park: Sage.
- Rothacker, Erich (1927). Logik und Systematik der Geisteswissenschaften. Teoksessa: Baeumler, Alfred & Schröter, Manfred (toim.). *Handbuch der Philosophie*. Abteilung II: *Natur/Geist/Gott*. München: R. Oldenbourg, Kirjoitus C, 1–171.
- Ruzavin, Georgi I. (1980). Razvitije teoretitšeskih form poznanija v protsesse nautšnogo issledovanija. *Voprosy filosofii* 3, 73–84.
- Stokes, Jane (2003). *How to Do Media and Cultural Studies*. London: Sage.
- Töyry, Maija (2014). Empiria ja teoria urapoluilla ja oppialoilla. *Media & viestintä* 37: 2, 96–103.